

Cuprins

Introducere	9
1. Ce este mai exact munca emoțională?	23
2. Viață domestică la locul de muncă	51
3. Istoria exploatării	77
4. Disciplină întru obediență	103
5. Amenințarea constantă a violenței	131
6. Cum rămâne cu bărbații?	159
7. Realitatea capitalismului emoțional	187
8. Eradicarea inegalității	215
9. Iubire radicală într-o lume nouă	245
Concluzii	269
Mulțumiri	279
Note	282

Introducere

În vara când am împlinit 18 ani, mama mi-a spus un lucru pe care l-am înțeles pe deplin abia ani mai târziu.

„Rose, tu ești un excelent manager de bărbați“, a afirmat ea ferm din scaunul de șofer al mașinii noastre la mâna a doua. Traversam Bruxelles-ul către un cartier numit Molenbeek, unde locuia iubitul meu de la vremea respectivă. Eu nu aveam încă permis de conducere, iar mama, văduvă singură cu un job full-time ca administrator de birou, susținea că dacă mă conduce cu mașina în diverse locuri unde trebuia să ajung, petrecem timp plăcut împreună. Ne apropiaserăm în ultimii trei ani, când am devenit brusc colege de apartament – după moartea tatălui meu și plecarea la facultate a celor două surori mai mari. „Să mă însoțească cu mașina“ – așa cum ar spune belgienii – era din partea ei un cadou generos și indulgent. Din păcate pentru ea, aceste drumuri se reduceau aproape întotdeauna la a mă duce la meciurile mele de baschet în colțurile cele mai nebănuite ale Walloniei rurale, jumătatea francofonă a Belgiei. Acolo, vacile pășteau iarba în timp ce noi intram în sălile de sport cu pereți metalici, asemănătoare unor cutii, iar ecoul mingilor răsuna peste câmpuri pentru urechile nimănui.

Dar sezonul de baschet se încheiase, iar eu eram în drum spre Eric – iubitul meu aproape stabil din ultimii trei ani. Invitase niște prieteni pentru a-și sărbători mutarea din casa părinților în primul său apartament. Pe la jumătatea drumului, telefonul meu

Nokia a început să sune. La celălalt capăt era Eric. Un șir de propoziții alarmate și-au făcut drum pe calea undelor aeriene până la mine: „Nu știu cum să gătesc puiul! Nu știu ce să fac! Oamenii ajung într-o oră! Ce idee proastă a fost să-i invit! N-ar fi trebuit! A fost ideea ta stupidă!“

Treceam în viteză pe lângă străzile gri ale Bruxelles-ului. Am ascultat în liniște și am asimilat informațiile. Treptat, în minte mi s-a format o imagine. Eric, un bărbat care credea că o masă înseamnă masă adevărată numai atunci când conține proteine care cândva au fost în viață, cumpărase pui pentru cină, dar nu știa cum să-l gătească. Eu eram vegetariană de la vârsta de 8 ani. Evident, nici eu nu știam ce să fac cu puiul. În plus, eram destul de sigură că inițiativa îi aparținuse lui, nicidecum mie. Dar nu am spus asta.

„N-ai absolut niciun motiv să te îngrijorezi. Totul o să fie foarte bine. Pregătesc eu puiul când ajung. Floare la ureche. Ce altceva mai ai în frigider? Ai pregătit ceva?“ l-am întrebat.

„Desert“, s-a auzit răspunsul, acum pe un ton ceva mai calm. Dacă la rândul meu am simțit vreo urmă de exasperare, nu am lăsat acel sentiment să persiste mai mult de o nanosecundă. Răbdare, încredere și iubire – acestea erau lucrurile pe care știam că ar trebui să le ofer, și asta am transmis.

„Perfect“, am ciripit eu în telefon. „Îmi place mult când îl pregătești. OK. Nu-ți face griji pentru restul. Mă gândesc eu la ceva care să meargă cu puiul și facem niște garnituri când ajung. Am la mine niște pesto, putem să îl folosim. O să fie bun.“

Starea lui s-a schimbat: aproape că îl auzeam înveselindu-se. Acum era absolut calm. Panica dispăruse. Vocea lui se domolise, revenise la o cadență care sugera o stare de spirit mai relaxată, poate chiar veselă.

„Ești bine? Îmi pare rău pentru sperietură“, am continuat eu, ducându-mi sarcina la bun sfârșit. „Ajung imediat.“

El a mai murmurat ceva, posibil mulțumiri. „Abia aștept să te văd“, am terminat eu, apoi am încheiat apelul.

Mi-am pus telefonul înapoi în poală, umerii mi-au coborât, apoi am răsuflat, dând afară o parte din neliniștea pe care o suprimasem. Eram ușurată că situația fusese dezamorsată. În mintea mea, nici nu mă gândisem cum voi pregăti cina.

Nu aveam nici cea mai vagă idee ce se face cu un pui crud, a cărui simplă priveliște rozaliu-cărnoasă îmi întorcea stomacul pe dos. Dar nu despre asta era vorba. Scopul era ca iubitul meu să fie din nou bine, calm și stăpân pe sine. Important era – și mi-am dat seama de asta imediat ce am pus mâna pe telefon – ca el să simtă că totul e sub control, chiar dacă de fapt nu era. Activitatea concretă a gătitului era de fapt ceva care cădea pe plan secundar.

M-am uitat la mama. Zâmbea. În acel moment îmi amintesc că mi-a spus: „Ești un excelent manager de bărbați. Te-ai descurcat fantastic. Sunt cât se poate de impresionată.“

Manager de bărbați, mi-am repetat în sinea mea. De pe scaunul din dreapta, m-am întors cu totul spre ea. Nu mai auzisem acest termen, nu fusesem conștientă că ar trebui să aspir către așa ceva, și cu atât mai mult că tocmai o făcusem. Dar am simțit că este un compliment călduros și că ceva în tonul ei s-a schimbat – apariția unui fel de complicitate, poate chiar o nouă formă de respect.

Apoi am discutat cu mama despre diferite moduri de a găti puiul și ce aș putea face cu sosul pesto. Mi-a vorbit despre durata de gătire și despre temperaturile cuptorului, mi-a explicat chiar și cum să mânuiesc puiul atunci când îl voi tăia. Coincidența era că nici mama nu consuma carne, din motive de sănătate, însă învățase cum să o prepare pentru a satisface stomacurile oamenilor din jur.

Oricât de banală ar părea această convorbire, eu nu am uitat niciodată schimbul de replici dintre mine și mama pe tema puiului cu pesto și a managerilor de bărbați. În prezent pot să afirm clar și cu certitudine că acela a fost primul moment în care am depus o muncă emoțională, ca parte a atribuțiilor de gen și în

folosul unui bărbat, și în care efortul meu a fost explicit recunoscut și lăudat.

Desigur, la momentul respectiv nu aveam o denumire pentru acea situație. A mai trecut încă un deceniu până să citesc despre munca emoțională într-un context oficial. Și chiar mai mult până când termenul s-a difuzat în discursul mainstream pentru a desemna o formă de muncă invizibilă, pe care trebuie să o recunoaștem și să o definim înainte să ne prăbușim sub greutatea acesteia. Dar cred că vorbele din ziua aceea vor emana întotdeauna o anumită frumusețe esențială, căci acel scurt comentariu a fost de fapt una dintre cele mai semnificative conversații între mamă și fiică pe care le-am avut. Cu acele cuvinte, am trecut testul final și secret al ritului de inițiere (despre care nici nu știam că există) și am fost primită în rândul femeilor.

* * *

Se poate ca eu să fiu una dintre puținele femei pentru care ideea de bază a acestei lecții a fost exprimată explicit. Peste tot în lume, femeile încă sunt învățate de la o vârstă fragedă să își ajusteze, adapteze și să ascundă ce simt astfel încât să aibă un impact pozitiv asupra stărilor celorlalți. Femeilor li se repetă la infinit că trebuie să zâmbească, și în același timp să îi facă să zâmbească și pe cei din jur. Ele ajung să preia responsabilitatea nu numai pentru expresia propriilor emoții, ci și a emoțiilor celorlalți.

Acest lucru se întâmplă în familiile în care femeilor li se cere să depună constant efort, energie și timp pentru a crea un cadru emoțional plăcut pentru cei din jur – fie remodelând emoțiile, sentimentul de apartenență și legăturile celor din jur, fie asumându-și tacit diverse treburi casnice și alte activități necesare de pe urma cărora toți au de câștigat, dar pe care nu vrea nimeni să le facă. Se întâmplă în relațiile în care femeile sunt obișnuite să controleze stările și temperamentul volatil ale partenerului, punându-și constant propriile sentimente, trăiri și dorințe pe

locul doi. Se întâmplă la locul de muncă, unde, pe lângă sarcinile din fișa postului, femeile sunt împinse să își asume rolul de mame sau de dive cu sex-appeal, pentru plăcerea celor din jur și arareori cu vreun real folos propriu. Se întâmplă pe ecranele noastre, unde intelectul, moralitatea și umanitatea femeilor sunt judecate în funcție de modul în care aspectul fizic și expresiile lor îi fac pe telespectatori să *se simtă*, și nu în funcție de mesajul sau de realizările lor. Se întâmplă chiar și pe stradă, unde, încă de la o vârstă fragedă, bărbați necunoscuți le spun fetelor și femeilor să zâmbească – și apoi sunt învățate prin experiențe traumatizante că, în caz contrar, ar putea fi pedepsite.

Iată ce înseamnă munca emoțională: instructajul primitiv care dictează că, înainte de orice, femeile și fetele trebuie să își modifice expresia propriilor emoții, astfel încât să vină în întâmpinarea emoțiilor celorlalți și să le înobileze. Sociologa Arlie Hochschild a fost cea care a propus acest termen în urmă cu patru decenii, pentru a descrie o aptitudine necesară în rândul muncitorilor americani din sectorul serviciilor, pe măsură ce acesta căpăta amploare și înlocuia treptat sectorul industrial. O parte semnificativă din muncă nu mai era doar fizică, intelectuală, sau chiar creativă – observă Arlie Hochschild –, ci și în mod evident emoțională. Angajaților li se cerea acum să schimbe expresia exterioară a propriilor emoții pentru a provoca o emoție în rândul clienților, pasagerilor, debitorilor sau pacienților.¹ Hochschild leagă acest tip de muncă de noțiunea de „muncă emoțională” – un tip de muncă cu valență feminină pe care eram obișnuiți să o vedem îndeplinită de către femei în spațiul privat, fără compensație, alături de alte tipuri de muncă neplătită.² „În lipsa resurselor, femeile își creează o resursă din sentimente și o oferă bărbaților în schimbul altor resurse, mai materiale, de care ele însele duc lipsă”³, scria Arlie Hochschild.

Studiul și înțelegerea muncii emoționale au fost în mare parte neglijate de către mediul academic după propunerea termenului – ceea ce a adus un mare neajuns conversațiilor pe care

trebuie să le purtăm urgent, ca societate, în lupta cu inegalitățile nocive. Prin prisma acestor roluri orientate spre emoții pe care le îndeplinim constant, poziția noastră ca femei atât în sfera profesională, cât și în cea personală este ferm înrădăcinată: cea care îngrijește, cea care ascultă, cea empatică, cea subordonată. Este ceva rău să exprimăm empatie? Nu. Este ceva rău să ne folosim emoțiile pentru a-i ajuta pe ceilalți? Nu. Dar așteptarea ca numai noi, în calitate de femei, să fim principalele purtătoare ale acestei greutăți nu mai este sustenabilă. Conturile noastre emoționale sunt epuizate și totuși, supraviețuirea și evoluția noastră în societate depind în continuare de această muncă invizibilă. Astfel de așteptări indică un model tulburător și persistent de distribuție a puterii, cu care deja ne-am deprins. Ele nu sunt doar consecința unei societăți dominate de bărbați. În multe privințe, așa cum voi detalia de-a lungul cărții, tocmai aceste așteptări sunt motivul pentru care încă trăim într-o asemenea societate.

* * *

În ultimii 100 de ani am fost martorii unor schimbări profunde în viețile femeilor din Statele Unite și nu numai. Femeilor americane li s-a acordat dreptul la vot în 1920, într-o mișcare de pe urma căreia au beneficiat inițial numai femeile albe, dar care într-un final a cuprins toate femeile – odată cu Legea Dreptului la Vot din 1965. De la o treime din forța de muncă în 1950, femeile au ajuns să reprezinte puțin sub jumătate în zilele noastre.⁴ Începând cu 2019, femeile reprezintă jumătate din forța de muncă cu educație superioară. Din 1974, nu mai avem nevoie de un soț sau de semnătura unui bărbat din familie pentru a cere deschiderea unui cont în bancă sau pentru un credit.⁵ În 1972, metodele contraceptive au fost legalizate pentru toți, iar în 1973 avortul a devenit legal, oferindu-le femeilor mai mult control asupra propriului corp și mai multă libertate în a-și planifica viața pe plan economic, social și politic.

Dar ultimul drept a durat numai 50 de ani. În iunie 2022, Curtea Supremă a Statelor Unite a luat decizia șocantă de a anula dreptul la avort la nivel federal, curmând brusc dreptul a milioane de femei de a lua decizii privind propria viață și de a avea autonomie asupra propriului corp. Cum de s-a produs un astfel de regres al unor drepturi fundamentale? Nu rezolvaserăm problema egalității de gen?

Nu. Trăim cu iluzia că am atins echitatea între genuri, însă foarte multe lucruri din jur ne indică contrariul. Încă trăim în sânul unei patriarhii înfloritoare. Iar acesta e un lucru pe care cu greu îl putem accepta. Acelea dintre noi suficient de norocoase cât să fi crescut în țări cu economii și democrații mai stabile s-au obișnuit probabil cu discursurile guvernanților și ale instituțiilor care ne arată cât de lipsite de egalitate sunt alte societăți și culturi, rareori întorcând oglinda și către sine. Suntem foarte conștiente de drepturile și alegerile pe care le avem în plus față de mamele și bunicele noastre. Conștientizarea și recunoștința față de sacrificiile părinților au devenit o parte din identitatea copiilor, inclusiv a fiicelor, imigranților de primă generație. Femeilor albe li se amintește, pe bună dreptate, că au mai multe oportunități decât surorile lor de culoare. Femeile de culoare sunt forțate să fie martore ale unui sistem care îi sancționează atât de injust pe frații lor de culoare, încât urgența propriei lupte li se poate părea secundară.

Aceste avantaje, care devin clare prin comparație, sunt adevărate și este important să le numim. Dar ele nu schimbă faptul că femeile continuă să fie plasate pe un plan inferior bărbaților, că trăirile lor sunt diminuate și adesea desconsiderate pentru binele bărbaților și că fundamentele distribuției puterii în funcție de gen au rămas intacte.

Bărbatul este în continuare considerat capul gospodăriei. Atunci când bărbatul lipsește, familia este privită ca o unitate incompletă, deficitară.⁶ Există în continuare așteptarea ca femeile să preia numele bărbatului la căsătorie, și în ciuda

faptului că din ce în ce mai multe femei (o minoritate)⁷ aleg să își păstreze numele⁸ de familie, tot bărbații sunt cei care, de cele mai multe ori, își dau mai departe numele de familie copiilor – cu implicația că numele clanului este cel al bărbatului, iar contribuțiile femeilor sunt, cel puțin nominal, șterse de la o generație la alta.

Până în ziua de astăzi, Statele Unite au avut numai conducători de genul masculin. În ianuarie 2022, Congresul Statelor Unite înregistra cel mai mare număr de femei atins vreodată, cu 149 de femei în funcție, reprezentând 26,9% dintre membrii Congresului, adică numai puțin peste un sfert.⁹ În februarie 2022, 31 de femei aveau poziții de CEO în companii din topul Fortune 500, reprezentând un total neliniștitor de scăzut de 6,2%.¹⁰ În 2021, cei mai bogați zece indivizi din America erau cu toții bărbați albi.¹¹ De partea cealaltă, statisticile arată în continuare că este mai probabil ca femeile să trăiască în sărăcie, și sunt mai multe femei decât bărbați în categoria săracilor din rândul clasei muncitoare – cu cele mai mari cifre înregistrate în rândul femeilor de culoare și femeilor hispanice.¹²

Da, am progresat, dar societatea noastră este în continuare asuprită de dominația masculină – și nu este o coincidență că într-o astfel de societate femeile sunt împinse să preia greutatea muncii emoționale.

Și adevărul este că s-a atins un punct-limită.

În timpul celor mai dificili ani din pandemia COVID-19, economiștii au raportat că femeile își părăseau locurile de muncă în număr dublu față de bărbați.¹³ Iar la începutul anului 2022, când bărbații își recuseră deja joburile pierdute, pe piața muncii încă erau cu 1 milion de femei mai puține decât cu doi ani în urmă. S-a afirmat că în răstimpul a doar câțiva ani evoluția femeilor pe plan economic a fost dată înapoi cu o întreagă generație.¹⁴ Această disparitate se explică prin faptul că exista o concentrație mult mai mare de femei în rândul celor mai slab plătite joburi din domeniul serviciilor, care presupuneau

contact direct cu ceilalți în prima linie a pandemiei¹⁵; în plus, femeile au fost cele care și-au asumat responsabilitățile suplimentare de îngrijire a copiilor și a celor vulnerabili din familie.

Aceste crize nu au făcut decât să exacerbeze ceea ce se petrece în mod tacit și nedrept de multă vreme. O analiză realizată de *The New York Times* în 2020 a arătat că, dacă femeile din Statele Unite ar fi fost plătite cu salariul minim pe economie pentru munca pe care au depus-o acasă în 2019, ele ar fi acumulat 1,5 trilioane de dolari.¹⁶ În același an, o analiză realizată de Oxfam a calculat că numai munca neplătită de îngrijire prestată de femei adaugă economiei globale o cifră în jurul a cel puțin 10,8 trilioane de dolari pe an – de trei ori mai mult decât suma generată de industria de tehnologie și echivalentul veniturilor celor mai mari 50 de companii din topul Fortune 500.¹⁷

„Deși imensă, această sumă este subestimată; din cauza disponibilității datelor, se folosește salariul minim pe economie, și nu salariul de subzistență. În plus, nu este luată în calcul valoarea mai largă pe care această muncă o aduce în societate și modul în care întreaga economie s-ar opri în loc în lipsa acestui sprijin“, menționează raportul.

Ne-am luptat pentru drepturile femeilor, am făcut progrese în puncte-cheie, dar corvoada invizibilă și inegală a muncii emoționale ne bântuie în continuare. Poate că femeile au intrat în sfera profesională formală alături de bărbați, însă persistă așteptarea ca ele să presteze în continuare toate celelalte tipuri de muncă neplătită sau plătită insuficient, fără de care nu ar exista nicio economie. În această categorie intră îngrijirea copiilor și a vârstnicilor, munca domestică și în cadrul familiei, precum și munca în cadrul comunității, datorită căreia societățile și relațiile din interiorul acestora rămân vii și apropiate. Pentru a funcționa în cadrul unei economii, oamenii au nevoie de hrană, îmbrăcăminte, adăpost, educație, îngrijire și atenție. Totodată, ei trebuie să simtă că au un sens și o senzație de apartenență și de legătură cu ceilalți.

Această muncă de sprijin este extraordinar de valoroasă – vitală –, chiar dacă rămâne adesea nevăzută și nerecunoscută. Dar noi continuăm să desconsiderăm munca asociată cu femeile, așa încât aceasta este numai bună de exploatat. Așa cum spunea feminista radicală Heidi Hartmann, „baza materială pe care se clădește patriarhatul constă, la nivel fundamental, în controlul exercitat de bărbați asupra puterii de muncă a femeilor”¹⁸. Unul dintre cele mai șirete trucuri ale patriarhatului este că a reușit să transforme toată munca asociată cu genul feminin într-o expresie fixă, subliminală, a feminității – oricât de mult timp, efort și competență presupune acea muncă. Cea mai bună cale de a menține activ un sistem în care femeile muncesc pentru foarte puțini bani sau chiar gratis în beneficiul altora, și în special al bărbaților, este să convingi societatea că ele de fapt nu depun nicio muncă.

La baza acestui sistem se află, deci, munca emoțională – cea mai invizibilă și perfidă formă de muncă din umbră așteptată din partea femeilor și exploatată spre beneficiul bărbaților și al societății la scară largă. Munca emoțională nu cuprinde toată munca de sprijin care permite funcționarea societății și economiei formale, dar reprezintă o componentă majoră a acesteia. Este în egală măsură o formă de muncă în sine și un stimulent al unei fracțiuni majore a muncii neplătite aflate încă în desfășurare. Să pui sentimentele altora pe primul plan și să clădești legături emoționale însemnate este o parte majoră a muncii de îngrijire, de creștere a copiilor și de stabilire a relațiilor în interiorul unei comunități. Dar când pun sentimentele altora pe primul loc, femeile ajung adesea să preia asupra lor mai multe sarcini și responsabilități, care nu au neapărat o relevanță emoțională. Înseamnă să fii cea care îi duce pe copii la antrenamente în weekenduri, să refuzi o promovare în carieră sau să alegi să treci la norma part-time, să-i arăți unei rude cum să își folosească noul telefon, să rămâi trează până târziu pentru a termina de spălat rufe.

Munca emoțională se bazează pe concepția fundamentală conform căreia femeile trebuie să dea prioritate trăirilor celorlalți.

Acest tip de muncă apare atunci când cineva decide să pună experiența emoțională a altuia pe primul loc, iar apoi își pune la lucru propriile emoții în slujba celuiilalt. Sub această formă de distribuție a muncii, în care există așteptarea ca femeile să presteze muncă emoțională, iar bărbații nu, se acceptă ideea de bază că existența bărbatului trebuie protejată, având prioritate în fața existenței femeii. În acest sistem, calitatea vieții bărbatului contează înainte de toate, iar femeile sunt puse la lucru pentru întreținerea sa. Iată o expresie cât se poate de clară a ierarhiei genurilor.

Realitatea că o muncă atât de vitală este ascunsă sub preș și atribuită în mod arbitrar femeilor este una dintre rădăcinile inegalității de gen. Căci la baza ei, munca emoțională nu este doar trecută cu vederea, ci este și privită cu superioritate – și prin extensie, cei care o îndeplinesc sunt și ei inferiori.

Privită din acest unghi, munca emoțională descrie o stare de fapt care poate fi în multe privințe asociată cu cadrul teoretic trasat de marii intelectuali și gânditori de culoare ai secolului al XX-lea: ideea de dublă conștiință a lui W.E.B. Du Bois, conceptul de mască albă al lui Frantz Fanon și principiul vizibilității refuzate descris de Ralph Ellison. Munca emoțională ca povară corelată cu genul a fost în numeroase rânduri reprezentată în opere de ficțiune scrise de femei – de exemplu, romanele *Sula* a lui Toni Morrison sau *Soția** de Meg Wolitzer, care a fost ecranizat într-un film cu Glenn Close. Dar denumirea este nouă. Și totodată necesară.

Această carte expune și pune sub semnul întrebării rădăcinile ferme ale patriarhatului – rădăcini strâns legate de supremația albă și de prejudecățile de clasă. Scoate la iveală o formă singulară de capitalism, a exploatării emoționale, care prosperă datorită acestor sisteme. Pune în evidență distribuția inegală – și nedreaptă – a muncii emoționale, modul în care i se atribuie o valoare greșită la nivel sistemic, și consecința protecției cronice

* Traducere de Mihaela Apetrei, Trei, București, 2019. (N. red.)

a trăirilor bărbaților în defavoarea trăirilor femeilor, precum și a grupurilor dominante în defavoarea celor nedominante.

Deși raportarea mea se bazează pe intersecționalitate, aria principală pe care mă voi concentra în această carte este categoria genului. Mai exact, voi studia modul în care femeile întâmpină în continuare în mod vizibil forme extreme de nedreptate și inegalitate care le alterează viețile, în timp ce societatea în ansamblul ei privește aceste lucruri doar cu un vag interes. Mesajul pare să fie că ar trebui să acceptăm ce am câștigat până acum, și că orice formă de violență rămasă în viețile noastre este doar un efect secundar inerent – sau în orice caz, ceva ce ar trebui să suportăm din recunoștință că este doar atât, și nu mai mult.

O astfel de gândire fatalistă nu numai că trage în jos un progres substanțial, ci este și falsă. Iar acest lucru devine clar odată ce înțelegem modul în care funcționează munca emoțională acasă, în comunități, în mediul de lucru, pe micile și pe marile ecrane – și exact asta vom explora în această carte. Munca emoțională este o formă de muncă impusă celor lipsiți de putere, aflați în obscuritate, și folosită pentru a-i menține pe o poziție de inferioritate. Este o formă de muncă care a ajuns să fie atât de echivalată cu feminitatea, încât am devenit aproape pe de-a întregul desensibilizați față de felul în care femeile sunt constant forțate să adopte o poziție de subjugare și apoi obligate cu agresivitate să rămână supuse. De asemenea, munca emoțională are o valoare vastă, de netăgăduit, care merită să fie văzută și prețuită – însă împărțită egal. Pusă în contextul actual, acest tip de muncă necesită nu mai puțin decât o regândire totală a principiilor morale colective și a atitudinii noastre față de muncă în sine.

* * *

Munca emoțională este produsul a șapte ani de pregătire, dintre care cinci au fost petrecuți în lectură intensă, cercetare, reflecție și confruntare – inclusiv prin sute de interviuri în persoană,

la telefon și prin e-mail. Aceste interviuri includ toate clasele sociale și economice și toate categoriile de vârstă și au avut loc în Statele Unite, cu o atenție sporită la vocile din Michigan, Mississippi și New York – acolo unde îmi petrec fizic cea mai mare parte a timpului. Intervipurile au fost în principiu anonimizate și cei implicați și-au ales propriile pseudonime – cu excepția cazurilor în care cineva a insistat ca numele întreg și real să fie publicat, iar asta numai atunci când s-a stabilit că dezvăluirea nu va pune pe nimeni în pericol.¹⁹ Deși numai un mic procent dintre cei care mi-au acordat onoarea de a-și împărtăși povestea în acest proiect au fost incluși în varianta finală, cazurile pe care le discut în aceste pagini reflectă diversitatea din America – atât cât este posibil într-o carte care, prin însăși natura ei, este profund incompletă. Dacă rasa unei persoane nu este specificată, acest lucru nu înseamnă că este vorba despre cineva alb; ci pur și simplu înseamnă că rasa nu are relevanță în povestea împărtășită – spre exemplu, atunci când este vorba despre relația cu un partener din aceeași rasă.

Sper că această carte îi va înarma pe cititori cu povești și informații pe care să le împărtășească și asupra cărora să reflecteze. Sper că îi va încuraja să își pună acele întrebări majore care îi vor îmboldi să vadă lumea din jur și din interiorul lor într-o lumină radical diferită. În calitate de jurnalistă, am urmărit să redau aceste povești într-o formă cât se poate de autentică și nealterată. Dar în același timp, mi-am format propriile opinii puternice și informate, pe care le voi prezenta pe alocuri deschis și sincer.

De la acea memorabilă conversație cu mama mea au trecut aproape două decenii, iar eu am fost în continuare influențată de alte trăiri.

Eram un copil britanic crescut în Belgia și am ajuns să studiez în Londra și apoi la Roma, unde am făcut primii pași ca jurnalistă alături de *The Associated Press*. În urmă cu 12 ani, am ajuns în Statele Unite urmând un bărbat care mi-a devenit

pentru o scurtă perioadă soț – un moment care mi-a schimbat viața și m-a ajutat să îmi întăresc convingerile feministe. America a devenit casa mea atunci. Aici mă simt în egală măsură ca și cum aș fi un străin privind din exterior și de parcă m-aș fi întors acasă pentru a-mi înfrunta una dintre cele mai monumentale consecințe istorice ale propriei istorii britanice. Munca emoțională este un fenomen la nivel global, iar forma pe care aceasta o ia în Statele Unite își are rădăcinile în concepțiile de patriarhat și supremație albă aduse în țară odată cu primii coloniști. Iată vocea care umple aceste pagini; iată vocea care a ajuns – prin munca de jurnalist și prin experiențele de viață – să creadă în nevoia urgentă ca acest subiect să fie discutat în cartea de față.

Munca emoțională explorează o formă de inegalitate care s-a perpetuat necontestată un timp mult prea îndelungat. Câteodată, cartea ia forma unei priviri furibunde asupra sacrificiilor pe care femeile au fost împinse să le facă, obligate în nenumărate rânduri să își taie singure craca de sub picioare, iar în timp ce fac asta, să zâmbească sau să își ceară scuze. Dar mai presus de toate, este o carte care crede în forța de acțiune a femeilor și în puterea acestor forme de muncă și trăsături de caracter feminizate și care păstrează speranța că puterea grijii, a empatiei și a iubirii sunt forțe ce ne vor împinge înainte și vor scoate ce este mai bun din fiecare dintre noi.

1

**Ce este mai exact
munca emoțională?**

Putere

Cu puțin înainte de Ziua Mamei, o zi care s-a dovedit departe de a fi un prilej de relaxare și celebrare, Jennifer mi-a spus că a atins un punct critic. Activând în sectorul serviciilor din Rust Belt, ea sperase ca duminica de Ziua Mamei să îi ofere lucrul de care avea cea mai mare nevoie: timp de calitate petrecut alături de fiul și soțul ei, poate chiar câteva momente doar pentru ea. Dar cu câteva săptămâni înainte, membrii familiei extinse începuseră să discute despre posibilitatea de a se strânge împreună pentru o altă zi importantă din acea perioadă: împlinirea unui an de la moartea tatălui ei. Unchii, mătușile și verișorii se pusese de acord asupra datei, însă nu reușiseră să decidă cine se va ocupa de organizarea în detaliu a evenimentului. În scurt timp, Jennifer, încă departe de a fi depășit doliul, cu un program deja plin până la refuz, și care nici măcar nu venise cu ideea, a fost desemnată responsabilă de organizarea unui eveniment la care nici nu era sigură că ar fi pregătită emoțional să participe. Să se plângă părea inutil. În plus, era obișnuită să strângă din dinți și să facă ce trebuie pentru binele tuturor. Și-a pus sentimentele pe locul doi și a început să se concentreze pe detaliile logistice.

Inițial s-a gândit că cel mai ușor ar fi fost să se strângă la un restaurant, însă erau câțiva factori de luat în calcul: nu putea să riște ca nota de plată să rămână tot pe umerii ei, un scenariu pe care îl considera plauzibil: „Îi iubesc, dar familia mea este zgârcită“, a glumit ea atunci când ne-am întâlnit. Nu era vorba despre

lipsa de generozitate, dar trebuia să ia în considerare finanțele propriiei familii.

Cu un an în urmă, Jennifer observase că cel care îi era soț de zece ani, Shawn, un bărbat mai degrabă închis atunci când venea vorba despre sentimente, devenise din ce în ce mai distant și abătut. Încet și cu tact, Jennifer l-a convins să spună ce are pe suflet. „Dacă nu te deschizi, ai să ajungi ca o sticlă cu suc acidulat pe care o scuturi și o tot scuturi până ce dă pe-afară“, l-a avertizat ea. „Înțeleg că încerci să fii bărbatul casei și să te ocupi de tot. Dar mie îmi poți spune ce ai pe suflet, de asta sunt aici. O să ajungi să faci un infarct dacă nu te deschizi în legătură cu asta.“ Cuvintele ei atent alese, ca ale unui psihoterapeut, au funcționat. Shawn a lăsat până la urmă garda jos și a recunoscut că aveau probleme financiare, având atât de multe datorii, încât erau pe punctul să-și piardă casa. La un an de când au început să înfrunte dezastrul financiar împreună, și pe care l-au rezolvat apelând la unul dintre puținii apropiați care le putea întinde o mână de ajutor, cuplul a reușit să își păstreze casa. Să riște să rămână în brațe cu o notă de plată de trei sau patru cifre nu era o opțiune, dar nici să încerce să îngrămădească oameni în casa lor și așa înghesuită.

Până la urmă, Jennifer și-a convins un verișor să găzduiască evenimentul, promițând că își va asuma responsabilitatea pentru planificare, catering, coordonare, tort și transportul rudelor care nu dispuneau de o mașină în ziua respectivă. Cu alte cuvinte, avea să fie responsabilă ca toți invitații să aibă parte de o experiență plăcută și fără cusur. Atentă ca toate nevoile participanților să fie împlinite – fiecare să aibă un moment și un loc pentru a fi consolată, depănând amintiri într-o atmosferă de apropiere, iubire și alături de familie, fără grija vreunui factor exterior (inclusiv financiar) –, Jennifer avea să depună munca emoțională necesară pentru a crea și duce la bun sfârșit evenimentul.

În joia dinainte de reuniune, ritmul din ce în ce mai accelerat în care era nevoită să jongleze cu logistica evenimentului, grija

față de nevoile, așteptările și preocupările invitaților, combinate cu însăși natura neiertătoare a timpului au adus-o pe Jennifer la un colaps emoțional. Ziua a început cu o muștrare din partea șefului ei, un membru al familiei care o plătea în funcție de cât de bine îi mergea companiei. Admonestarea i-a părut nedreaptă și umilitoare, dar în schimbul plății inconsistente, Jennifer avea un program flexibil de lucru – astfel încât să împace toate celelalte elemente într-o continuă mișcare din viața ei.

În acea zi, avea nevoie de acest aranjament mai mult decât de obicei. Avea de împlinit o misiune mai delicată tocmai la crematoriu, dintre toate locurile. La un an de la moartea tatălui ei, nimeni nu se oferise să plătească pentru o urnă, așa că rămășițele sale încă se aflau într-o cutie de plastic. Pentru a evita o cheltuială pe care nu și-o permitea și pentru a nu ajunge în situația de a aduce cenușa tatălui la reuniune într-o caserolă de plastic, Jennifer sunase la locul unde ținuseră funeraliile. Le explicase proprietarilor problema și, făcând apel la generozitatea lor, îi rugase să îi împrumute o urmă pe perioada weekendului. Aceștia acceptaseră, dar îi oferiseră un interval foarte scurt pentru a o lua: joi după-amiază, între două ceremonii de înmormântare. Astfel că la muncă strânsese din dinți și îndurase experiența neplăcută cu zâmbetul pe buze, concentrându-se pe imaginea de ansamblu. Avea o misiune de îndeplinit și nu putea să se dea bătută în fața primului obstacol.

Odată împlinită prima sarcină, aceea de a părăsi locul de muncă în timp util, s-a îndreptat spre școală pentru a-l lua pe fiul ei în vârstă de patru ani, Spencer. Odată bifată și a doua sarcină, a dat fuga acasă pentru a-l lăsa alături de mama ei, Shelley – care locuia împreună cu ei și care fusese de acord să își scoată nepotul la o plimbare cu bicicleta. Și iată că aici, la cel de-al treilea obstacol, lucrurile au început să scape de sub control. Mama ei se mutase la ei în urmă cu patru ani. Jennifer crezuse că va fi o vizită scurtă, dar aceasta nu se mai terminase. În trecut, mama ei fusese spitalizată în stare gravă

din cauza tulburării bipolare, iar medicația și simptomele ei necesitau monitorizare atentă. Jennifer nu știa dacă uitase să își ia medicamentele, dacă avusese loc vreun eveniment care să declanșeze o criză, sau dacă doza de tratament trebuia schimbată. Însă la scurt timp după ce și-a adus fiul acasă, mama ei a început să țipe și să arunce insulte și injurii la adresa fiicei și nepotului ei – spre șocul și nedumerirea copilului. A urlat ce a urlat, iar până la urmă a anunțat că nu îl va mai scoate pe Spencer la nicio plimbare cu bicicleta.

Lui Jennifer nu-i venea să creadă. Își iubea mama și până la urmă era fericită că își aranjase viața și casa astfel încât să o includă și pe ea. Chiar dacă mama ei nu o întrebase dacă este de acord să rămână, iar acum Jennifer avea în grijă o persoană în plus, chiar dacă asta însemna că Spencer trebuia să împartă camera cu bunica lui, chiar dacă obiceiul ei de a se uita la televizor până noaptea târziu își spusese cuvântul asupra vieții sexuale a lui Jennifer și Shawn, fiindcă au devenit din ce în ce mai reținuți cu sunetele interpretabile prin pereții subțiri. Îi ceruse în schimb foarte puțin, iar refuzul ei de a o ajuta într-un moment atât de critic a înfuriat-o pe Jennifer.

Pentru un moment, Jennifer a lăsat deoparte masca de calm. A încetat să își mai măsoare tonul. Glasul i s-a frânt, iar ce i-a ieșit pe gură a fost rezultatul muncii invizibile pe care o depunea de multă vreme: „M-am săturat să mă ocup de tot pentru tine, pentru el, pentru Shawn. Încă încerc să trec peste moartea tatei. Nu mă simt deloc bine psihic, voiam doar să mă simt bine de Ziua Mamei. Îmi pare rău, nu știu ce e în neregulă, dar nu știu cum să repar și asta, și am obosit. Nu cred că ești conștientă de tot ce am de făcut, de toate responsabilitățile mele.“

Uimită de cele auzite, Shelley s-a calmat, dar nu avea starea necesară pentru a-și respecta promisiunea. Odată ce s-a asigurat că bunica este acasă în siguranță, Jennifer l-a urcat pe Spencer în mașină și s-a îndreptat spre casa funerară, deja în întârziere. Și a sfârșit făcând exact ceea ce își dorise să evite: să ajungă târziu și

să întrerupă ceremonia de înmormântare a unor străini, în timp ce ținea de mână un copil de patru ani.

Reuniunea de duminică – în prezența rămășițelor puse în urna împrumutată – a decurs bine. Abia a avut timp să își tragă sufletul din cauza drumurilor du-te-vino cu diferiți unchi și mătuși și grija ca toată lumea să primească mâncarea potrivită. Totuși, era ușurată că dusesse evenimentul la bun sfârșit, fără apariția niciunui alt incident.

Atunci când stau cu Jennifer, atitudinea ei este mereu plăcută, caldă și amabilă. În orele pe care a reușit să și le rupă pentru a discuta cu mine, ochii i s-au umplut adesea de lacrimi, dar niciodată nu și-a dat voie să plângă. Din când în când, pe măsură ce discutăm toate straturile muncii necompensate pe care o depune, tonul ei devine rugător și descrierile ei par mai mult niște întrebări – ca și acum știe că depune un efort, dar are nevoie ca cineva, oricine, să o audă, să o vadă, să îi spună că ceea ce face este real.

„Ții al naibii de multe în tine“, i-am spus într-un asemenea moment.

„Mda. Țin al naibii de multe în mine“, mi-a răspuns ea, cu fața dintr-odată luminată.

* * *

Munca emoțională – identificarea și anticiparea nevoilor celorlalți, adaptarea propriilor emoții în funcție de acestea și influențarea în mod pozitiv a emoțiilor oamenilor – se aseamănă cu prioritizarea sentimentelor celorlalți. Această muncă de editare a propriilor emoții în beneficiul emoțiilor celorlalți este câteodată ușor de identificat, iar câteodată nu.

Modul în care Jennifer a intuit că este ceva în neregulă, iar apoi l-a ajutat pe Shawn cu propriile emoții pentru a comunica și a găsi o soluție este un exemplu clar de muncă emoțională.

Dar în alte circumstanțe, munca emoțională este invizibilă. În loc să pună pe primul loc propriile sentimente de doliu,

Jennifer s-a adaptat nevoilor și dorințelor familiei extinse. A ales să fie cea care lasă de la ea în folosul celorlalți. Și-a pus propriile emoții și calități în serviciul celor din jur. Munca emoțională depusă de ea a fost o formă de muncă în beneficiul comunității, care a permis familiei să se reunească, să plângă și să se bucure împreună – oferindu-le sentimentul de apartenență, legătură și însemnătate.

Dar actul de a stârni aceste sentimente la alții a luat adesea forma unor sarcini externe pe care ea a trebuit să le identifice, să le împlinească sau să le delege. Anticiparea atentă a emoțiilor și reacțiilor, realizarea unor sarcini diverse și gestionarea unei logistici complexe, inclusiv a restricțiilor financiare, totul pentru a crea o experiență în folosul celorlalți, pentru a ajuta la menținerea unor legături armonioase între oameni – iată alt produs al muncii emoționale, care însă rareori este văzut ca atare. De cele mai multe ori, munca emoțională nu este văzută în niciun fel: nici ca muncă, nici ca efort, nici ca o serie de abilități, nici ca un proces cronofag. În cel mai bun caz, este văzută ca un simplu rol. Dar pentru cel care o întreprinde, lucrurile nu stau deloc așa.

Munca emoțională – exact la fel ca munca fizică, intelectuală sau creativă – presupune timp, efort și pregătire. Însă tratarea acestei activități ca pe o formă de muncă ce necesită timp, efort și pregătire rămâne în continuare o chestiune controversată. În lumea noastră globalizată și capitalistă, munca este asociată cu producția de bunuri și servicii contra unui tarif într-o sferă publică, în mod tradițional asociată influenței bărbaților și de cele mai multe ori întreprinsă în afara casei. În acest sistem economic condus de valoarea pe piață, munca este percepută drept ceva real numai prin compensația formală. Cu alte cuvinte, dacă nu ești plătit pentru o activitate, înseamnă că de fapt nici nu muncești.¹

Și totuși, pentru mulți dintre noi, această definiție economică neoclasică este mult prea limitată, și nu numai că sună a

ceva fals, ci în egală măsură subestimează munca vitală pe care femeile o întreprind adesea în lipsa oricărei compensații. O astfel de definiție duce la diminuarea valorii muncii întreprinse de femei și o ascunde chiar sub ochii noștri.²

Munca emoțională, ca formă specifică a muncii feminizate, rămâne nevăzută și ridiculizată și din cauza faptului că multe sarcini și îndatoriri care au legătură cu iubirea, grija, familia și femeile sunt pentru mulți de neînchipuit într-un context al noțiunii de muncă. În loc să vedem toate aceste lucruri ca pe o formă de muncă, ne-am descotorosit de munca emoțională considerând-o o expresie pasivă a presupusei esențe a feminității. Să privim munca emoțională ca pe un efort susținut sau orice altceva în afară de o manifestare mistică a genului feminin este degradant, ni se spune cu insistență până la descurajare. Cum îndrăznim să ne atingem de imaginea eternului feminin, infinit de empatic?

Dar este într-adevăr descurajant să ridicăm cortina și să privim munca emoțională exact așa cum este? Și dacă într-adevăr este descurajant, pentru cine? Cine are de câștigat sau de pierdut în urma unei astfel de revelații? Gândește-te. Și pe lângă asta, nu știm cu toții în adâncul nostru că munca emoțională reprezintă o abilitate și un efort care aduc o valoare reală în lume? Nu cunoaștem cu toții pe cineva care depune o astfel de muncă? Ar putea fi vorba despre noi, când ne suprimăm emoțiile și ne justificăm acest act prin datoria de a fi iubitori și de a privi Imaginea de Ansamblu. Ar putea fi vorba despre altcineva, iar noi ne proclamăm inocența și ignoranța în timp ce încercăm subtil să convingem anumiți oameni din jur să întreprindă anumite sarcini, după care îi recompensăm cu o recunoștință reținută – nu prea multă, căci nu am vrea ca întreaga iluzie să fie distrusă.

* * *

Extenuată, Jennifer îmi spune că i-ar plăcea să aibă parte de mai multă recunoștință și confirmare, dar că își iubește familia, așa

că va continua să își îndeplinească munca emoțională. Ea îmi mărturisește: „Simt nevoia să le fac pe plac celor din jur, iar asta e în mod clar problema mea.“

Dar este cu adevărat? Este oare vina ei că simte această nevoie, că înțelege sentimentele celor din jur și încearcă să acționeze în conformitate cu acestea? Sau problema este că Jennifer a fost învățată de societate să se comporte într-un anumit fel, iar ea a internalizat acest mod de acțiune ca pe un atribut pasiv? Acestea au fost, în esență, întrebările de la baza reacțiilor cu care m-am confruntat atunci când, în 2015, am început să mă documentez cu privire la munca emoțională. Reacțiile de confuzie, șoc sau entuziasm din partea celor cărora le explicam cu ce mă ocup depindeau adesea de genul celor în cauză.

Femeile cu care am vorbit tindeau să pună câteva întrebări, iar apoi să își exclame fericirea regăsindu-se în descrierea muncii emoționale. Acesta a fost cazul unei femei cu care am discutat, Anita, o femeie trecută de 50 de ani, care își crescuse cei patru copii alături de un tată prezent numai ocazional. Nu numai că fusese principala sursă de sprijin financiar pentru copiii ei, acum adulți, ci continua să le ofere ajutor și susținere sub diferite forme. Atunci când aceștia au trecut prin perioade fără un loc de muncă i-a ajutat cu mâncare și adăpost, pe unul dintre copii l-a sprijinit în lupta cu dependența și s-a asigurat că toți au rămas uniți, că se întâlnesc în mod regulat și că se simt iubiți și în siguranță. Cu banii se descurca mai greu în ultimii ani, dar a reușit întotdeauna să găsească o cale de a-și ajuta familia. „Muncă emoțională...“, a repetat ea, punând la încercare cele două cuvinte. „Emoții. Ca formă de muncă. Dar exact asta fac de ani întregi!“ Un termen care să numească munca pe care a întreprins-o o viață întregă a validat-o și a ușurat-o. Nu a fost totul în capul ei; epuizarea pe care o simțea nu reprezenta o deficiență morală. Eforturile ei aveau un nume, iar acel nume includea cuvântul „muncă“ – adică o activitate cu valoare.